

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Ганган Юлії Сергіївни «Психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія

Актуальність теми дисертації не викликає сумніву. Результати спостережень дозволяють говорити про те, що сучасна молодь більшість свого часу проводить у кіберпросторі за допомогою своїх смартфонів. Запорукою розповсюдженості кіберадикцій є глобальна діджиталізація суспільства та виклики пандемії COVID-19 й воєнного часу, які перевели навчання у загальноосвітніх та вищих закладах освіти в кіберпростір, що підвищило ризики розповсюдженості залежності від смартфонів. Зрештою, такі об'єктивні обставини актуалізують потребу всебічного вивчення впливу цифрових технологій на молоду особистість.

Вищезазначене зумовлює актуальність дисертаційного дослідження Ганган Юлії Сергіївни, яке в результаті вивчення психологічних особливостей фабінгу стає значущим і вагомим практичним здобутком.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане в межах наукової програми кафедри теорії та методики практичної психології «Психологічні особливості життєдіяльності особистості в умовах соціально-психологічних трансформацій українського суспільства» (номер державної реєстрації: 0124U000215), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертаційного дослідження обговорено та затверджено на засіданні Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Протокол №4 від 28.10.2021 року).

Наукове та практичне значення. Проведений аналіз представленої дисертації в контексті вперше отриманих та найсуттєвіших наукових

результатів дозволив з'ясувати, що автором фабінг розглядається як соціальна дезадаптація особистості, яка характеризується ознакою неусвідомлюваних, неконтрольованих дій, викликаних нездатністю й невмінням вибудовувати спілкування та відносини в реальному світі за принципом «тут і тепер», заміщуючи їх віртуальністю. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше на вітчизняній групі досліджуваних дисертанткою проаналізовано феномен фабінг в контексті визначення психологічних особливостей підлітків та юнаків із фабінговою залежністю.

Важливим внеском у розробку досліджуваної проблематики стало створення структурно-гіпотетичної моделі динаміки кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці, а також побудова емпірично-типологічної моделі розвитку фабінгу, яка базується на самостійних експериментальних дослідженнях проведених здобувачкою.

У роботі теоретично та експериментально доведено, що при формуванні фабінгу значну роль відіграють порушення: емпатії, соціальної адаптації, комунікативного контролю, самоприйняття, рівня внутрішньої мотивації, самоконтролю, відчуття емоційного комфорту.

Виявлено, що розвиток фабінгу спричиняє зростання рівня тривоги, депресії та внутрішнього відчуття самотності. Отримані психологічні характеристики та гендерні особливості фаберів збагачують новими даними знання про індивідуальні відмінності у цьому явищі, їх предиспонує та супроводжуючи фактори, що важливо для побудови профілактичних програм та надання психологічної допомоги.

Дисертанткою було побудовано концепцію комплексної профілактики та психокорекції кіберадикцій серед підростаючого покоління, яка включає первинну (психоедукацію населення, кіберграмотність та виховання медіакультури серед усіх вікових категорій), вторинну (раннє втручання та психокорекцію) та третинну профілактику (психотерапію, медичне (фармакологічне) втручання та ресоціалізацію осіб після лікування).

Отже, дисертанткою розширено та доповнено наукові уявлення щодо змісту сутності фобінгу, номофобії, технофобії, кіберфобії; доповнено науково-теоретичні уявлення стосовно класифікацій кіберадикцій; поглиблено уявлення стосовно видів кіберадикції та порушень психіки на фоні кіберадикцій та уникнення технологій; доведено зв'язки фобінгу з емоційним станом, рівнем самооцінки, психологічною гнучкістю, прийняттям негативних емоцій, тривожністю, депресивністю, оцінкою самоконтролю в спілкуванні, іншою адиктивною поведінкою, а також соціально-психологічною адаптованістю.

Завдяки проведеній роботі набули подальшого розвитку дослідження психологічної сутності фобінгу та видів фобій пов'язаних із кіберпростором і цифровими технологіями; моделі формування та розвитку кіберадикцій; індивідуально-психологічні прояви та чинники формування залежностей від цифрових технологій; напрямки й принципи профілактики та психокорекції кіберадикцій серед підростаючого покоління.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Результати дисертаційного дослідження викладено у 14 публікаціях, серед яких 5 статей опублікованих у наукових фахових виданнях України, 1 у закордонному виданні, проіндексованому базою Web of Science Core Collection, 1 стаття у зарубіжному збірнику матеріалів, 1 стаття у науково-періодичному виданні України, 6 публікацій в інших наукових виданнях.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. В дисертації викладено теоретичні засади проблеми, описано стратегію, основні методи та результати емпіричного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, доцільність її наукового дослідження; означено мету, об'єкт, предмет, завдання; окреслено перелік використаних методів; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; надано відомості про апробацію та впровадження

результатів дослідження, кількість публікацій за темою дисертації; наведено дані щодо обсягу та структури роботи.

У *першому розділі* дисертації «Теоретико-методологічні особливості дослідження проблем фабінгу» на основі узагальнених теоретико-емпіричних досліджень надано визначення: фабінгу, номофобії, технофобії, кіберфобії; виокремлено основні характеристики та чинники формування фабінгу в підлітковому та юнацькому віці.

Фабінг розглянуто як мультидисциплінарну проблему сучасності, яка має певні емоційні, соціальні та психологічні характеристики, представляючи собою різновид кіберадикцій, який в окремих випадках супроводжується багаточисленними патогенними наслідками як для психічного, так і фізичного здоров'я молоді.

Слід відзначити коректну організацію та проведення емпіричного дослідження викладеного у *другому розділі* дисертації «Емпіричне дослідження психологічних особливостей фабінгу в підлітковому та юнацькому віці». Для виявлення психологічних особливостей фабінгу підібрано відповідний інструментарій, що є релевантними меті та предмету дослідження. Емпірична частина дослідження має чітку виваженість і логічні кроки, які дозволили повноцінно реалізувати основний задум автора. Все це дозволило отримати нові, достовірні, цікаві факти, що в цілому розкривають психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці.

Для кількісного та якісного аналізу дисертанткою використовувались дані сучасного апарату математичної статистики, що дозволило побудувати емпірично-типологічну модель розвитку фабінгу в підлітковому та юнацькому віці; відокремити предиспонує, формуючі та підкріплюючі фактори для кожної із досліджених вікових груп та побудувати модель можливих психологічних розладів на фоні кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці.

У *третьому розділі* дисертації «Побудова психологічних умов та засобів профілактики і корекції технологічно-залежної поведінки в підлітковому та

юнацькому віці» викладено та проаналізовано особливості сучасних розладів внаслідок надмірного використання кіберпростору та міжнародний досвід психопрофілактики і психокорекції залежності від кіберпростору у підлітковому та юнацькому віці. Завдяки чому розроблено методологічні рекомендації щодо напрямів психопрофілактики і психокорекції кіберадикцій та кіберфобій. Побудовано концепцію комплексної профілактики та психокорекції кіберадикцій серед молодого покоління, яка включає первинну, вторинну та третинну профілактику.

Таким чином, до сильних сторін роботи слід віднести аналітичне узагальнення фактичних даних. Виклад матеріалу добре ілюстрований рисунками, діаграмами та таблицями, що свідчить про глибину аналізу фактичного матеріалу та вміння співвідношення його з концептуальними засадами дослідження.

Висновки свідчать про реалізацію поставлених завдань і досягнення мети дисертаційного дослідження, бачення автором перспектив подальшої розробки проблеми.

В цілому рецензовану роботу Ганган Юлії Сергіївни можна вважати новим, цікавим, науково-практичним дослідженням. Разом з тим, слід виділити окремі зауваження та побажання:

1. У дослідженні Ви надаєте модель можливих психологічних розладів на фоні кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці. На наш погляд, не завадило б дослідити окрім тривожно-депресивних розладів й інші, які вказані у вашій моделі однак емпірично не дослідженні (наприклад: харчові, нарцистичні розлади та розлади сексуальної поведінки тощо).

2. Серед емпіричних методів дисертаційного дослідження автором заявлені напівструктуроване інтерв'ю, бесіди, спостереження. Проте про особливості та результати їх використання в дисертації майже не описані.

Однак висловлені зауваження та побажання аж ніяк не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Отже, дисертаційна робота Ганган Юлії Сергіївни «Психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці», є самостійним, завершеним дослідженням, має очевидну наукову новизну і практичну значущість, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

кандидата психологічних наук,
доцент кафедри теорії та методики
практичної психології Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Олена ГРЕК

